https://doi.org/10.59295/ierm2025.12 CZU 342.4:321.7(478)

PLURALISMUL – FUNDAMENT AL SECURITĂȚII DEMOCRATICE[1]

PLURALISM – FOUNDATION OF DEMOCRATIC SECURITY

Gheorghe COSTACHI, ***doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM***
E-mail: costachi70@mail.ru
ORCID: 0000-0003-1396-7598

Rezumat: *Studiul analizează pluralismul ca valoare constituțională esențială și ca fundament al securității democratice, depășind înțelesul său restrâns de simplu pluralism politic. Plecând de la examinarea normelor constituționale din România și Republica Moldova, autorul evidențiază faptul că, deși pluralismul politic este recunoscut ca valoare supremă, celelalte forme ale pluralismului – cultural, economic, ideologic, mediatic, religios – nu beneficiază de o consacrare constituțională expresă. Această limitare generează riscuri de ierarhizare artificială a valorilor democratice și afectează echilibrul democratic. Studiul susține că pluralismul în sens larg este condiție indispensabilă pentru funcționarea democratică autentică și propune interpretarea extensivă a prevederilor constituționale, în vederea afirmării unui veritabil „drept la pluralism". Acesta devine astfel nu doar un principiu abstract, ci un mecanism activ de garantare a libertății, echilibrului instituțional și rezilienței în fața amenințărilor autoritariste, fiind indispensabil securității democratice durabile.*

Cuvinte cheie: *pluralism constituțional; pluralism politic; securitate democratică; democrație; drepturi fundamentale; societate civilă; drept la pluralism; Constituția României; Constituția Republicii Moldova*

Summary: *This study explores pluralism as a core constitutional value and a foundational pillar of democratic security, going beyond its narrow understanding as merely political pluralism. Through a comparative analysis of constitutional provisions in Romania and the Republic of Moldova, the research highlights that, while political pluralism is explicitly recognized as a supreme value, other vital forms—cultural, economic, ideological, media, and religious pluralism—are not explicitly enshrined. This narrow approach risks creating an artificial hierarchy of democratic values and undermines the balance necessary for democratic governance. The paper argues that broad, structural pluralism is essential for a functioning democracy and calls for an extended constitutional interpretation to establish a genuine "right to pluralism." In this sense, pluralism emerges not only as a theoretical principle but also as a practical mechanism for ensuring liberty, institutional balance, and resilience against authoritarian threats, becoming indispensable to long-term democratic security.*

[1] Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

Keywords: *constitutional pluralism; political pluralism; democratic security; democracy; fundamental rights; civil society; right to pluralism; Romanian Constitution; Constitution of the Republic of Moldova*

Introducere

Pluralismul este una dintre valorile fundamentale ale ordinii democratice moderne, reprezentând nu doar un principiu abstract, ci o exigență practică de organizare a societății și de funcționare a statului. În timp ce pluralismul politic este consacrat constituțional ca o garanție a democrației, alte forme de pluralism – economic, social, cultural, ideologic, mediatic – rămân adesea insuficient conturate juridic, deși esențiale pentru echilibrul și reziliența sistemelor democratice. Atât Constituția României, cât și cea a Republicii Moldova reflectă în mod diferit aceste realități, ceea ce a generat numeroase reflecții doctrinare privind caracterul incomplet sau chiar contradictoriu al reglementărilor. Prezentul studiu își propune să examineze pluralismul nu doar ca o valoare constituțională, ci ca fundament al securității democratice, în sensul în care diversitatea structurilor și ideologiilor constituie un mecanism de protecție împotriva concentrării puterii și un garant al unei societăți libere, autonome și stabile.

Scopul studiului

Scopul principal al acestui studiu este de a analiza, din perspectivă constituțională și teoretico-juridică, poziționarea pluralismului în cadrul ordinii democratice, atât în legislația fundamentală a României, cât și în cea a Republicii Moldova. În mod particular, cercetarea vizează identificarea limitărilor actualei reglementări constituționale cu privire la pluralism și argumentarea necesității unei recunoașteri explicite a pluralismului în sens larg, ca valoare supremă, aflată la temelia securității democratice. Totodată, se urmărește reliefarea riscurilor juridice și politice asociate unei abordări restrictive a pluralismului și formularea unor repere interpretative în vederea consolidării democrației constituționale prin garantarea efectivă a diversității sociale și ideologice.

Metode și materiale aplicate

Studiul are la bază o analiză doctrinară și normativă a dispozițiilor constituționale relevante din România și Republica Moldova, precum și o examinare comparativă a opiniilor exprimate în literatura de specialitate. Metodologia aplicată include metoda analizei sistemice a normelor constituționale, metoda interpretării teleologice și logico-juridice, precum și metoda comparativă, utilizată pentru a evidenția diferențele și similitudinile dintre cele două sisteme constituționale. Materialul empiric a fost completat cu reflecții doctrinare relevante ale unor autori precum C. Ungureanu, D.C. Dănișor, C. Ionescu, V. Popa, L. Bordei și B. Negru, care oferă fundamente teoretice solide pentru susținerea ideii pluralismului ca element constitutiv al securității democratice.

Rezultate obținute și discuții

Unul dintre reperele esențiale ale democrației constituționale moderne este pluralismul. Acest concept a început să capete contur la sfârșitul Primului Război Mondial, în contextul abandonării concepției „statului-jandarm" și apariției „statului monist", caracterizat prin centralizarea puterii și extinderea controlului asupra tuturor dimensiunilor vieții sociale. Ca reacție la această paradigmă etatistă, s-a conturat doctrina pluralismului, fundamentată pe multiplicarea centrelor de interes și afirmarea societății civile ca actor autonom, alături de procesul de descentralizare a puterii politice [1, p. 388].

În viziunea susținătorilor *pluralismului*, statul nu este singurul vector al deciziei politice. Un rol semnificativ, cel puţin în influenţarea procesului decizional, este atribuit partidelor politice, asociaţiilor, organizaţiilor confesionale, sindicatelor şi altor entităţi colective care exprimă interese specifice. Adepții acestui curent opun modelului centralist o societate diversificată, structurată pe grupuri de interese autonome aflate în afara controlului direct al statului [2, p. 26].

Pluralismul este un concept cu valențe interdisciplinare, fiind prezent în sociologie, politologie, drept și alte științe sociale. În acest sens, este întâlnit sub diverse forme: pluralism ideologic, social, politic, juridic etc. Potrivit unor autori, „pluralismul sociologic determină sensurile sale din alte discipline, întrucât are în vedere o societate pluralistă, considerată premisa indispensabilă a unei democraţii autentice" [3, p. 82]. Astfel, pluralismul reflectă „diversitatea claselor şi categoriilor sociale, a grupurilor de interese, a categoriilor profesionale sau a altor forme de agregare comunitară" [4, p. 147-148].

În dreptul constituţional, *pluralismul* nu poate fi izolat accepţiunea sa politologică, întrucât principiile democraţiei constituţionale gravitează în jurul ideilor de pluralism politic, ideologic, social, precum şi de toleranţă şi respect reciproc ăntre componentele societăţii. Prin urmare, *pluralismul constituţional* reprezintă o garanţie esenţială a regimului democratic, în sensul său complex şi integrator [3, p. 83].

Aşadar, *pluralismul* – ridicat la rangul de principiu constituţional – constituie una dintre valorile fundamentale şi intriseci ale democraţiei moderne. Acesta implică, pe de o parte, diversitate de interese (de opinii [5, p. 52]), ideologii, culturi, grupuri sociale, categorii socio-profesionale, valori şi concepţii de natură politică, filosofică, etică sau religioasă, fiecare având un conţinut specific. Pe de altă parte, *pluralismul* se exprimă prin existenţa unor organizaţii politice şi sociale distincte, purtătoare ale unor interese şi coduri axiologice proprii [4, p. 135].

Pluralismul este consacrat ca principiu esenţial al funcţionării societăţii democratice, în cadrul căreia garantarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti este condiţionată de existenţa şi interacţiunea unor multiple forţe politice şi sociale aflate în competiţie. Prin recunoașterea *pluralismului* ca expresie a democraţiei, puterea politică nu mai este poziționată deasupra societății, ci se integrează organic în structura acesteia, funcționând într-un mecanism reglementat de legitimitate și libertate [6, p. 21].

Dintr-o altă perspectivă, *pluralismul* este conceput ca o viziune asupra ordinii politice şi juridice care privilegiază diversitatea opiniilor și a intereselor, alături de dreptul indivizilor de a se asocia liber în cadrul societății civile. Garantarea pluralităţii devine astfel o condiţie a libertăţii, iar diversitatea devine un principiu ordonator al vieții soci-

ale [7, p. 756]. În esența sa, pluralismul exprimă o concepţie liberală, întrucât mediază raportul dintre dimensiunea socială şi cea politică, facilitează articularea consensului şi aisgură autonomia guvernării centralizate, menținând totodată respectul față de interesele divergente prin intermediul instituțiilor și procedurilor democratice [8, p. 56-58].

La nivel societal, *pluralismul* nu se limitează la existența partidelor politice, ci presupune implicarea activă a societăţii civile, în special prin formele sale organizate – sindicate, patronate, organizaţii neguvernamentale etc. În cadrul democraţiei constituţionale, aceste entități îndeplinesc funcții esențiale în promovarea intereselor profesionale, economice şi sociale ale membrilor lor, în conformitate cu prevederile legale şi cu respectarea pluralispului de opinii şi interese [9, p. 11].

Referindu-se la democraţia pluralistă, cercetătoarea L. Bordei subliniază că aceasta include atât pluralismul de opinii, cât şi pe cel politic [6, p. 19]. În viziunea sa, *pluralismul* semnifică existența unei multitudini de opțiuni și viziuni în diverse domenii ale vieții sociale, iar *pluralismul politic* vizează în special opiniile privind exercitarea puterii, calitatea guvernării și politicile publice [6, p. 19-20].

Alți autori accentuează faptul că *pluralismul* reprezintă o condiţie indispensabilă a regimului democratic, principala sa garanție fiind libertatea de constituire și funcționare a partidelor politice, tratamentul juridic egal şi consacrarea constituţională a dreptului la liberă asociere [10, p. 170].

B. Negru argumentează că *pluralismul politic* presupune existenţa unei diversități de partide și formaţiuni politice, care se constituie și activează în condiții egale, exprimând viziuni şi concepţii diferite. Acest cadru juridic și politic asigură fiecărei forțe politice garanția că alte partide nu vor acționa ilegal sau clandestin, consolidând astfel încrederea reciprocă și concurența loială în viața publică. Pluralismul devine astfel o formă de organizare a distribuției puterii între actori politici autonomi, care își exprimă liber interesele, fie în cooperare, competiţie, fie chiar în conflict deschis [10, p. 22].

Într-o abordare sociologică, C. Ionescu definește *pluralismul politic* ca trăsătură specifică societăților occidentale, caracterizate de competiția liberă în cadrul proceselor electorale. Într-un sens general, pluralismul politic înseamnă libertatea de a-ţi exprima de pe poziţiile unei platforme sau ale unui program politic coerent structurat, sau ale unei structuri organizatorice cu caracter de partid, opinii privind orice aspecte ale vieţii sociale. Din punct de vedere constituţional, *pluralismul politic* presupune existenţa mai multor partide, formaţiuni politice ce-şi dispută voturile electoratului, fiecare dintre acestea având la dispoziţie condiţii egale de desfăşurare a campaniei electorale, precum şi în stabilirea unui statut al opoziţiei care garantează partidelor care au pierdut alegerile sau care dispun de mai puţine mandate în parlament să-şi exprime liber poziţia, chiar şi în confruntare cu partidul sau coaliţia guvernamentală. În sens restrâns, *pluralismul politic* se identifică cu existenţa şi funcţionarea, în condiţii de egalitate juridică, a mai multor partide. Opusul său este sistemul partidului unic, în care puterea este concentrată în mâinile unei singure formaţiuni, iar libertatea de asociere este grav afectată. Într-un asemenea sistem, ideologia dominantă impusă devine exclusivă, reducând individul la un executant al unor „adevăruri” oficiale, acceptate din teamă sau din instinctul de conservare socială [4, p. 155].

În baza reflecţiilor expuse mai sus, cercetătorul C. Ungureanu reliefează necesitatea unei distincţii nete dintre *pluralism* şi *pluralism politic,* mai ales că la nivel de reglementare constituţională în acest sens pot fi atestate unele confuzii [11, p. 86].

La acest capitol, *Constituţia României* [12] conţine următoarele dispoziţii:

– art. 1 alin. (3) „România este stat de drept, democratic şi social, în care demnitatea omului, drepturile şi libertăţile cetăţenilor, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi *pluralismul politic* reprezintă valori supreme, (…), şi sunt garantate";
– art. 8 alin. (1) „*pluralismul* în societatea românească este o condiţie şi o garanţie a democraţiei constituţionale".

La rândul său, *Constituţia Republicii Moldova* [13] stipulează:

– art. 1 alin. (3) – „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile şi libertăţile lui, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi *pluralismul politic* reprezintă valori supreme şi sînt garantate";
– art. 5 alin. (1) – „Democraţia în Republica Moldova se exercită în condiţiile *pluralismului politic*, care este incompatibil cu dictatura şi cu totalitarismul".

Se poate observa că în ambele constituţii *pluralismul politic* este recunoscut ca valoare supremă, în schimb, în raport cu democraţia, Constituţia României invocă rolul *pluralismului*, iar Constituţia Republicii Moldova – doar al *pluralismului politic*. Ţinând cont de esenţa şi conţinutul acestor două noţiuni, cercetătorul, pe bună dreptate, se expune pentu remedierea acestei situaţii. Mai mult, atrage atenţia la faptul că în timp ce doctrinarii români argumentează detaliat situaţia reglementării constituţionale româneşti a *pluralismului,* savanţii care au comentat Constituţia Republicii Moldova s-au limitat a se pronunţa doar pentru o interpretare extensivă a textului constituţional. În acest sens, bunăoară, prof. B. Negru susţine: „Faptul că în Constituţie nu sunt prevederi exprese referitoare la alt fel de pluralism decât cel politic, nu înseamnă că nu există sau este interzis pluralismul filozofic, cultural, artistic, sindical, religios etc." [10, p. 22]. Evident că aceste forme ale puralismului nu sunt interzise, dar în contextul dat, important este ca ele să fie expres prevăzute de constituţie sau, altfel spus, ideal ar fi ca Constiutuţia să consacre pluralismul în general, ca valoare supremă în stat, nu doar pe cel politic.

Destul de categoric în acest sens este D.C. Dănişor, care critică aspru faptul că textul constituţional declară valoare supremă garantată doar pluralismul politic, ca şi cum celelalte forme de pluralism nu ar fi la fel de importante pentru stat: pluralismul economic, pluralismul media, pluralismul sindical etc. Ca o consecinţă, *Constituţia României* (spre deosebire de Legea Supremă a Republicii Moldova – e.n.) interzice, în art. 152 alin. (1), revizuirea dispoziţiilor constituţionale privitoare la pluralismul politic, dar lasă deschisă calea revizuirii celor privitoare la celelalte forme de pluralism, ceea ce este mai mult decât ciudat. În încercarea de a explica această situaţie, cercetătorul presupune că, probabil, motivul acestui caracter parţial al dispoziţiei constituţionale este conceperea *pluralismului politic* ca o garanţie suficientă a democraţiei. Se instituie astfel un fel de ierarhie valorică a pluralismelor, cu efecte asupra modului de funcţio-

nare a statului. Această ierarhie este însă negată apoi în art. 8 alin. (1) din *Constituţia României*, care face din *pluralism* în genere condiţia democraţiei constituţionale. Sub acest aspect, *Constituţia României* pare, în viziunea sa, contradictorie şi disfuncţională [14, p. 68-69].

Pe cale de consecinţă, D.C. Dănişor se întreabă dacă este *pluralismul politic* valoric superior celorlalte pluralisme şi o condiţie suficientă a instaurării lor şi a democraţiei? În încercarea de a răspunde, dânsul notează că, probabil, într-o societate post-comunistă, suntem tentaţi să credem că da, căci acest tip de pluralism este aparent cel mai uşor de obţinut. Dar calitatea acestui pluralism politic şi calitatea efectelor sale asupra societăţii, depind de capacitatea societăţii de a construi celelalte tipuri de pluralism. De altfel, un pluralism politic sănătos, în viziunea sa, nu poate exista fără un pluralism economic real, nici fără un pluralism real al surselor şi mediilor de informare etc., astfel că pluralismul în general este o condiţie şi o garanţie a democraţiei şi nu simplul pluralism politic.

Astfel, un *pluralism politic* real este mai degrabă rezultanta unei societăţi cu centre de influenţă şi decizie diverse şi independente unele faţă de altele şi faţă de stat. De aici, cercetătorul susţine că nu doar sistemul de partide trebuie să fie structurat pluralist într-o societate democratică, ci şi societatea civilă în ansamblul ei. În acest sens, intervine semnificativ art. 8 alin. (1) din Constituţia României, care impune, în primul rând, structurarea societăţii în paralel cu structura organică a statului ca pe o condiţie absolut necesară existenţei democraţiei. Cu alte cuvinte, *nu există democraţie fără o societate civilă distinctă de stat*. Structurarea societăţii civile este necesară pentru că individul singur nu poate determina o anumită atitudine a puterii politice: structurarea oferă greutate acţiunii, iar organizarea cetăţenilor concură la eficientizarea participării lor politice [14, p. 259].

Din această perspectivă este preferată interpretarea art. 1 alin. (3) din Constituţia României în sensul art. 8 alin. (1), considerându-se ca valoare supremă garantată *pluralismul* în general, în calitatea sa de condiţie şi garanţie a democraţiei constituţionale. În acelaşi timp, doctrinarul explică că preferinţa textului pentru pluralismul politic, singurul pe care îl declară expres valoare supremă, nu trebuie în această optică să ducă la devalorizarea celorlalte forme de pluralism, ci doar la interpretarea lor prin prisma contribuţiei lor la asigurarea unei societăţi politice pluraliste. Pluralismul politic afirmă astfel mai curând faptul că o societate civilă independentă faţă stat, care este o condiţie a democraţiei, trebuie să fie structurată pluralist, pentru a asigura nefundamentarea spaţiului public pe o ideologie unică. În această interpretare extensivă, pluralism politic înseamnă deci pluralism al opiniilor, al ideologiilor, al centrelor de informare, al celor de influenţă etc., precum şi al organizărilor în care se cristalizează acesta [14, p. 69-70].

Pluralismul este astfel, cum enunţă Constituţia României, *o condiţie şi o garanţie a democraţiei constituţionale.* Condiţie şi garanţie pentru că libertatea indivizilor este garantată, pe de o parte, prin limitarea puterii statului datorită pluralismului centrelor de influenţă şi elitelor eligibile şi, pe de altă parte, prin limitarea puterii structurilor societăţii civile însele prin controalele reciproce. Structurarea plurală este deci o trăsătură esenţială a democraţiei liberale, trăsătură ce o deosebeşte de totalitarism, care, în esenţă, presupune un popor ca o masă destructurată de indivizi. Destructurarea asigură domi-

naţia statului. Respectiv, pentru ca statul să fie limitat, poporul trebuie structurat; numai astfel el poate fi *demos* [14, p. 259].

În lumina textului constituţional, cercetătorul evidenţiază un dublu rol al pluralismului [14, p. 267]:

- *Pluralismul – condiţie a democraţiei*. Pluralismul este declarat de art. 8 alin. (1) din Constituţia României o „condiţie" a democraţiei constituţionale. Or, democraţia este un principiu normativ în baza art. 1 alin. (3) din Legea fundamentală. Aceasta înseamnă că art. 8 alin. (1) nu face doar o constatare: el *impune pluralismul.* Fără pluralism, caracterul democratic al statului este negat.
- *Pluralismul ca garanţie.* Textul art. 8 face din pluralism o „garanţie". Nu este vorba deci de o constatare a faptului că fără pluralism nu există democraţie, ci de un drept acordat cetăţenilor de a pretinde pluralismul. Garanţia este acordată cetăţenilor, nu democraţiei. Aceasta înseamnă că, în baza art. 8 din Constituţie, cetăţenii pot cere sesizarea Curţii Constituţionale, pentru ca aceasta să impună pluralismul în faţa abuzurilor eventuale ale puterii legislative, chiar dacă niciun alt drept fundamental nu intră direct în joc. Art. 8 garantează deci un drept fundamental distinct: *un drept la pluralism*. Desigur, acest drept este legat de libertatea de asociere, dar nu se confundă cu aceasta.

Prin urmare, *Constituţia României*, instituind un drept fundamental la pluralism, îl afirmă ca valoare supremă, făcând din el unul dintre scopurile în lumina cărora trebuie interpretate toate dispoziţiile constituţionale şi, în general, tot sistemul juridic. Toată organizarea statului şi a societăţii civile este deci subsumată „faptului pluralismului". Consecinţele acestui fapt sunt cel puţin următoarele [14, p. 70]: dispoziţiile constituţionale trebuie interpretate în sensul în care ele conduc la instaurarea şi menţinerea pluralismului; orice temperare a pluralismului impusă de legiuitor trebuie să fie „necesară într-o societate democratică", „proporţională cu situaţia care a determinat-o" şi impusă de necesitatea apărării uneia dintre valorile prevăzute de art. 53 alin. (1) din Constituţia României.

Apreciind în mod deosebit interpretările date textului constituţional şi criticile aduse la formulele constituantului, cercetătorul C. Ungureanu [11, p. 86] consideră pe bună dreptate a fi justificate unele modificări şi completări de rigoare în constituţiile ambelor state (România şi Republica Moldova) în vederea consolidării constituţionale a *principiului pluralismului* ca fundament constituţional al societăţii civile şi al instituțiilor ce o reprezintă [1, p. 397].

Prin urmare, Legea fundamentală a statului, instituind un drept fundamental la pluralism, îl afirmă ca valoare supremă, făcând din el unul dintre scopurile în lumina cărora trebuie interpretate și aplicate celelalte norme constituționale. Această consacrare nu are doar un rol declarativ, ci și unul funcțional, întrucât pluralismul – în accepțiunea sa largă – devine garantul echilibrului dintre putere și libertate, dintre autoritate și diversitate societală.

Într-o abordare contemporană, pluralismul este tot mai frecvent corelat cu ideea de *securitate democratică*, în sensul în care existența și menținerea unui cadru pluralist constituie o premisă esențială pentru reziliența instituțională a statului democratic în

fața riscurilor interne și externe. Astfel, pluralismul nu este doar un principiu de organizare a societății civile, ci și un mecanism de protecție împotriva autoritarismului, concentrării excesive a puterii și polarizării ideologice.

Acest lucru este cu atât mai relevant în contextul fragilității democrațiilor post-totalitare sau în fața noilor forme de amenințări hibride. Capacitatea pluralismului de a susține o sferă publică vibrantă, diversificată și capabilă de autoreglare contribuie semnificativ la asigurarea unei ordini constituționale stabile, incluzive și participative. În acest sens, pluralismul este fundamentul pe care se construiește securitatea democratică: prin garantarea accesului echitabil la procesele decizionale, prin promovarea dialogului social și politic, precum și prin cultivarea toleranței și a respectului pentru diferență.

În concluzie, pluralismul, în accepțiunea sa extinsă, nu este doar o condiție și o garanție a democrației, ci și o resursă strategică a *securității democratice*, fără de care nu poate exista o guvernare legitimă, sustenabilă și în slujba interesului general.

Concluzii

Analiza normativă și doctrinară întreprinsă în cadrul acestui studiu relevă faptul că pluralismul, în accepțiunea sa largă, trebuie înțeles nu doar ca un principiu al democrației, ci ca fundament structural al securității democratice. Constituțiile României și Republicii Moldova consacră pluralismul politic ca valoare supremă, însă omit, în mod expres, referirea la celelalte forme de pluralism – cultural, economic, mediatic, religios, ideologic – a căror existență este esențială pentru funcționarea unei societăți democratice echilibrate. Această abordare restrictivă riscă să genereze o ierarhizare artificială a valorilor democratice și să submineze funcționalitatea sistemului de garanții constituționale.

Pluralismul politic, deși important, nu poate funcționa în mod autentic în absența unei societăți civile structurate pluralist, a unor surse de informare independente, a unei economii pluraliste și a libertății reale de expresie ideologică. Astfel, pluralismul devine un indicator al sănătății democratice și o condiție a securității constituționale, prin capacitatea sa de a distribui puterea socială și de a preveni formele de monopol ideologic și instituțional. Pluralismul protejează nu doar drepturile individuale, ci și echilibrul general al ordinii democratice.

În lumina celor expuse, se impune o reformulare a discursului constituțional, prin recunoașterea expresă a pluralismului în ansamblul său ca valoare supremă și prin consacrarea unui veritabil „drept la pluralism” în beneficiul cetățenilor. Acest drept, distinct, dar corelat cu libertatea de asociere și de exprimare, trebuie să fie interpretat ca o garanție activă împotriva oricărei forme de autoritarism sau hegemonie ideologică. Doar printr-o asemenea abordare extensivă și substanțială a pluralismului poate fi asigurată securitatea unei ordini democratice autentice, stabile și durabile.

Bibliografie

1. Costachi Gh. *Cetățeanul și puterea în statul de drept.* Monografie. Chișinău: S.n., 2019.
2. Mihuţ L. *Dilemele ştiinţei politice*. Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1995.

3. *Constituţia României: comentariu pe articole*. Bucureşti: C.H. Beck, 2008.
4. Ionescu C. *Principii fundamentale ale democraţiei constituţionale*. Bucureşti: Lumina Lex, 1997.
5. Popa V. *Drept parlamentar al Republicii Moldova: monografie*. Chişinău: ULIM, 1992.
6. Bordei L. *Principiile democraţiei pluraliste în activitatea parlamentară*. Chişinău: ULIM, 2010.
7. Duhamel O., Mény Y. *Dictionnaire constitutionnel*. Paris: P.U.F., 1992.
8. Cioarbă A., Păvălan L., Pogoceanu R. *Societatea civilă şi drepturile omului*. Bucureşti: Editura Institutului de Teorie Socială, 1997.
9. *Constituţia României revizuită: comentarii şi explicaţii* /I. Muraru, M. Constantinescu, A. Iorgovan … Bucureşti: All Beck, 2004.
10. *Constituţia Republicii Moldova: comentariu.* Chişinu: Arc, 2012.
11. Ungureanu C. G. *Statutul juridic al organizaţiilor nonguvernamentale în statele democratice.* Teză de doctor în drept. Chişinău, 2015.
12. *Constituţia României* din 21 noiembrie 1991 (revizuită în 2003). În: Monitorul Oficial al României nr. 233 din 21.11.1991, republicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31.10.2003.
13. *Constituţia Republicii Moldova* din 29.07.1994. Republicată: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 466 din 13.11.2024.
14. Dănişor D.C. *Constituţia României comentată. Titlul I – Principii generale*. Bucureşti: Universul Juridic, 2009.